

УДК 378:81'271

К. Я. Климова,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

klimov999@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0566-4044

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ВІДКРИТОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Спираючись на дослідження українських та зарубіжних науковців, автор статті окреслює місце і значення художньої літератури як виду мистецтва у розвитку творчої обдарованості студентів. Характеризуючи літературно-мистецький напрям роботи колективу кафедри лінгвометодики та культури фахової мови, дослідниця наголошує на провідній ролі викладача-словесника у розвитку творчої обдарованості майбутніх фахівців, який є генератором ідей, літературознавчим та мовленнєвим авторитетом, креативною особистістю.

Ключові слова: творча обдарованість, креативність, креативна особистість, відкрите навчально-виховне середовище університету, традиційні та інноваційні форми навчання, позааудиторні виховні заходи.

Проблема розвитку творчої обдарованості майбутніх фахівців – актуальна, складна і багатовекторна, тому її розглядають під кутом зору багатьох сучасних галузей наукових знань: психології, філософії (зокрема філософії освіти), педагогіки, літературознавства, мистецтвознавства та ін. Наведемо декілька дефініцій та концептуальних положень, які закладають наукове підґрунтя нашого бачення проблеми:

- "Обдарованість – це особистісне утворення людини, яке характеризується вищим рівнем розвитку творчих здібностей, загальною творчою спрямованістю особистості і високими досягненнями в певній галузі діяльності" [1: 38].
- Суть і призначення освіти – не в забезпеченні інформацією, не в інформаційному насиченні, а в розвитку особистості" [2: 13].
- Ключовими умовами ефективності методики навчання педагогічно обдарованих студентів, запропонованої О. Антоною, є, зокрема, "цілеспрямована організація формуючого освітнього середовища, Цілеспрямоване залучення студентів до спілкування та спільної діяльності з творчими педагогами. Під час такого спілкування та знайомства з педагогічною творчістю відбувається свого роду "творче зараження", виникає натхнення, з'являється величезне бажання творити самому" [3: 305].
- У передмові до навчальної програми шкільного літературного гуртка О. Лісовий (МАН України) зазначає: "Літературна обдарованість за своєю природою є потенційною, тому потребує безперервного включення особистості в творчий процес" [4: 3].
- "Енциклопедія освіти" визначає креативність як "творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми" [1: 432]. Прийнятною можна вважати думку про те, що творчість і креативність – різні поняття: творчість є процесом створення нового, а креативність є особистісною якістю, здібністю людини до створення нового, її внутрішнім творчим потенціалом.

Формулюючи мету цієї статті, ми врахували різні аспекти досліджуваної проблеми. Але насамперед йдеться про *потужний вплив художньої літератури як виду мистецтва на розвиток творчої обдарованості студента ВНЗ в аудиторній та індивідуально-самостійній роботі. Освітнє середовище, створене в університеті, яке відповідає вимогам сучасної вищої освіти, може забезпечити комфортні умови для творчого саморозвитку молодшої людини.*

Цілком очевидно, що інтерес до читання художньої літератури, рівною мірою як і бажання навчатися рідної мови (засобами тієї ж книги!), слід стимулювати і в дитячому, і в юнацькому, і в зрілому віці. Беззаперечним також є й те, що процес формування українськомовної професійної компетентності майбутніх фахівців у вищих (особливо педагогічних) навчальних закладах набуває повноти й логічної завершеності лише за умови звертання до книги. З огляду на те, що сучасне студентство здебільшого віддає перевагу новим інформаційним технологіям, а паралітература заповнила книжкові крамниці, навряд чи можна стверджувати, що процес формування читацького інтересу, обмежившись шкільним віком, завершується, а далі, мовляв, людина сама, на свій розсуд, буде обирати книгу для "серця і розуму". Університет по-різному розвиває студента-читача: одного навчає добирати якісні інформаційні джерела для професійного самовдосконалення за фахом (академічна книга), інший, творчо обдарований студент, не обмежуючись навчальними виданнями, знаходить у художній літературі джерела для духовного саморозвитку, потужні важелі для власної креативної діяльності.

Отже, із розвитком творчої обдарованості студентів безпосередньо пов'язане таке поняття, як освітнє середовище, створене у ВНЗ.

Об'єктом нашого дослідження є освітнє середовище ВНЗ – система, яка у своїй структурі передбачає поєднання двох компонентів: інтелектуального (формування професійних компетентностей студентів у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і студентів) і матеріального (обладнані лекційні аудиторії, комп'ютерні класи, інтерактивні мультимедіа-системи, сенсорні дошки, навчальні комп'ютерні програми, навчально-методична та лексикографічна література в бібліотеках та кабінетах кафедр тощо). Зазначимо, що інтелектуальна та матеріальна складові освітнього середовища повинні бути взаємовідповідними. *Відкрите навчально-виховне середовище університету* передбачає "спілкування з усім світом": з іншими вітчизняними та зарубіжними навчальними закладами, громадськими організаціями та установами, літературними об'єднаннями, закладами науки, освіти і культури, з мистецькими установами. Сучасні засоби комунікації, стрімко розвиваючись, оптимізують процес формування творчої обдарованості майбутнього фахівця, який знаходить в локальній мережі Інтернету різноманітні інформаційні джерела для саморозвитку. Попри це, потреба обдарованої особистості у творчому самовираженні, обмежена дистанційним спілкуванням у соціальних мережах, не може задовольнятися вповні: оптимальними, на нашу думку, є ті форми навчально-виховної роботи у ВНЗ, які передбачають поєднання безпосереднього, живого спілкування з використанням мультимедійних засобів, з форматом спілкування on-line тощо.

Суб'єктно-діяльнісне навчання у ВНЗ, яке прийшло на зміну інформаційно-трансляційному, аж ніяк не зменшило ролі викладача у формуванні творчих особистостей студентів як завтрашніх фахівців. Викладач-науковець, педагог, так само залишається прикладом для наслідування, генератором ідей, а суб'єкт-суб'єктний характер його професійного спілкування на заняттях (зокрема, з культури мовлення та виразного читання, з літературознавства з основами культури і техніки мовлення, української мови за професійним спрямуванням) зі студентами полягає не лише в консультуванні та координації їхньої творчої літературно-мистецької діяльності, а й в умінні запропонувати оригінальний проект, захопити літературно обдарованих особистостей підготовкою продукту спільної творчої діяльності.

Розвиваючи творчу обдарованість майбутніх фахівців на заняттях з філологічних дисциплін та в позааудиторний час, викладачеві слід урахувати декілька факторів: 1) особливості студентського віку як визначального періоду соціалізації обдарованої особистості; 2) шкільний досвід творчої діяльності студентів, сформований на уроках, факультативних заняттях та позакласних заходах з української мови та літератури; 3) індивідуальний креативний потенціал майбутнього фахівця, його психологічні особливості, естетичні смаки, літературно-мистецькі уподобання.

Розвиткові творчих здібностей обдарованих *учнів* сприяє система різноманітних форм позакласної роботи з української мови, таких як: олімпіади, конкурси читців, юних поетів, знавців української мови (шкільні, міські, обласні та всеукраїнські); мовно-літературні вечори, наукові конференції, круглі столи, присвячені Дню української мови та писемності, творчості літераторів; робота гуртків з української філології (тематичних та широкопрофільних). Деякі форми роботи з літературно обдарованими *студентами* є досить звичними для вчорашніх школярів, а тому повинні використовуватися викладачами в оригінальній інтерпретації, з урахуванням особливостей студентського віку, вимог часу, появи новітніх технологій, які стирають кордони у спілкуванні, зміщують акценти, впливають на інтелектуальну сферу.

Досвід роботи з творчо обдарованими студентами в Житомирському державному університеті імені Івана Франка представлено у працях відомих науковців педагогічних кафедр, зокрема кафедри педагогіки. Одним із напрямів цієї роботи є літературно-мистецький, здійснюваний науковцями кафедри лінгвометодики та культури фахової мови. Окрім лінгводидактичних, кафедра забезпечує викладання філологічних дисциплін (культуromовних та літературознавчих) на нефілологічних факультетах університету. Безперечно, студенти-нефілологи, які зі шкільних років відчули потяг до літературної творчості, сценічної мови, але обрали інший професійний шлях, привертають нашу особливу увагу і прагнуть до творчого самовираження під час навчання в університеті. Назвемо деякі форми аудиторної та позааудиторної роботи, які викликали зацікавлення у широких колах освітян та митців і виявилися результативними:

1). Кафедра організувала і провела *конкурс декламаторів* поезій Ліни Костенко "Крила" серед студентів денної та заочної форм навчання Житомирського державного університету ім. І. Франка та школярів Житомирської загальноосвітньої школи № 8 I-III ступенів, який відбувся на базі кафедри лінгвометодики та культури фахової мови ЖДУ ім. І. Франка, 7 травня 2015 року, так і називався – "Крила". Брало участь 32 конкурсант-декламатори (наймолодший учасник 11 років, а найстарший – 42); члени журі – вчителі, викладачі, голова журі - телеведучий, автор телепрограм облдержтелерадіокомпанії С. П. Богінський. Показано телесюжет у "Новинах Житомирщини". Зазначимо, що студенти-читці визначалися під час проведення практичних занять з культури мовлення та виразного читання.

2). В університеті відбулася *презентація книги*, авторами якої є літературно обдаровані студенти, та нагородження авторів: Стебельце : збірка творів студентів навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка : до 160-річчя з дня народження Івана Франка / [за ред. І. В. Голубовської ; худож. оформл. обкл. О. І. Дунєвої]. – Житомир, 2016. – 34 с. Твори до збірки збиралися протягом року, аналізувалися на заняттях з літературознавства, публічно обговорювалися.

3). На базі кафедри працює музей українознавства "Українська хата", інтер'єр та експонати якого використовуються на заняттях, а також слугують для проведення літературних читань (зокрема оприлюднено відеозаписи Франківських читань-2016, проведених спільно зі студентами ННІ педагогіки та учнями і педагогами Житомирської ЗОШ №8). Так, у музеї було проведено 12.05.2016 р. *літературні франківські читання* за участю студентів ННІ педагогіки та учнів ЗОШ м. Житомира "Сій в щасливий час золоте зерно!". Під час заходу переглянули *інсценізацію* студентами уривка з драми І. Франка "Украдене щастя", відеозапис якої розміщено на сайті університету.

4). У 2017 році було започатковано традицію – відзначати 21 лютого - Міжнародний День рідної мови – проведенням літературно-мистецького *Інтернет-фестивалю* "Свічадо читецького мистецтва", до участі в якому запрошені випускники шкіл, коледжів, училищ, гімназій, ліцеїв Житомирщини, які мають потяг до сценічної мови та мають бажання поповнити лави студентів-франківців. Приймалися якісні відеозаписи (до 3-5 хвилин) виконання прозових, поетичних творів українською мовою. Кількість учасників 1 відеозапису – від 1 до 5 осіб. Записи надсилалися на сторінку кафедри ВКонтакті разом із заповненою анкетом. Було повідомлено, що зібрані найкращі відеозаписи фестивалю будуть розміщені в Інтернеті, а кожен із учасників одержить іменний сертифікат із подякою-запрошенням до вступу на спеціальність "Сценічне мистецтво" (бакалаври, 2017–2018 н. р., перший набір) при Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Відзначено подяками від університету учителів-словесників, які взяли участь в акції. У зверненні до школярів зазначалося: "Ми щиро впевнені, що юні українці виявлять свою громадянську позицію і мовну стійкість, підтримавши нашу акцію". Як результат – цього року в інтернет-фестивалі взяли участь 28 навчальних закладів, а переможцями стали 4 учні Комунальної соціально-реабілітаційної установи "Житомирське вище професійне училище-інтернат" Житомирської обласної ради. Нагородження переможців відбулося в училищі і стало приємною подією в житті колективу. У такий спосіб творчо обдарована молодь з особливими потребами не тільки розвиває свої літературні здібності, а й успішно соціалізується.

Як **висновок** - на наш погляд, аудиторна робота зі студентами, а особливо з тими, що є творчо обдарованими, повинна мати кінцеву мету – втілюватися в яскравих, резонансних позааудиторних заходах, у творчих проектах. При цьому відкритість навчально-виховного середовища університету в тому і полягає, щоб стати осередком духовності, культу науки, культури, мистецтва у місті, регіоні, в країні та за її межами. У цій статті не йдеться про науково-дослідницьку роботу майбутніх фахівців, оскільки ця проблема є предметом окремого дослідження. Однак обдарований, наприклад, в літературно-мистецькій площині студент ризикує втратити свої творчі здібності без сформованої системи ґрунтовних наукових знань, без потягу до постійного самонавчання та самовдосконалення, перетворитися з компетентного фахівця – знавця літератури і мистецтва – на самозакоханого дилетанта, "закритого" для соціуму. **Перспективи досліджень** різних аспектів проблеми розвитку творчої обдарованості майбутнього фахівця у відкритому навчально-виховному середовищі університету беззаперечні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2007. – 472 с.
2. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / [за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики]. – Житомир : Вид-Во Рута, 2006. – 320 с.
4. Кремень В. Філософія освіти в синергії сучасного буття / В. Кремень // Неперервна професійна освіта : [зб. наук. праць] / [за ред. Н. Ничкало, А. Солака]. – Варшава, 2016. – С. 13–30.
5. Шинкаренко Т. Обдаровані літературною творчістю / Тетяна Шинкаренко ; [відп. за вип. О. Лісовий]. – К. : ТОВ "Праймдрук", 2012. – 54 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Antonova O. Ye. Teoretychni ta metodychni zasady navchannia pedagogichno obdarovanykh studentiv [Theoretical and Methodological Basics of Teaching Pedagogically Gifted Students]: [monografiia] / O. Ye. Antonova. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU, 2007. – 472 s.
2. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / [Akad. ped. nauk Ukrainy ; golovnyi red. V. G. Kremen]. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.

3. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist' : teoriia, metodyka, rezul'taty doslidzhen' [Ability, Creativity, Giftedness : Theory, Methodology, Research of the Results] / [za red. V. O. Moliako, O. L. Muzyky]. – Zhytomyr : Vyd-Vo Ruta, 2006. – 320 s.
4. Kremen V. Filosofiia osvity v synergii suchasnogo buttia [Philosophy of Education in Synergy of Modern Life] / V. Kremen // Neperervna profesiina osvita [Continuous Professional Training] : [zb. nauk. prats'] / [za red. N. Nychkalo, A. Solaka]. – Varshava, 2016. – S. 13–30.
5. Shynkarenko T. Obdarovani literaturnoyu tvorchistyu [Literally Gifted] / Tetiana Shynkarenko ; [vidp. za vyp. O. Lisovyj]. – K. : TOV "Praidruk", 2012. – 54 s.

Климова Е. Я. Развитие творческой одаренности будущего специалиста в открытой учебно-воспитательной среде университета: прикладной аспект.

Цель статьи – на основе исследований украинских и зарубежных ученых определить место и значение художественной литературы как вида искусства в развитии творческой одаренности в условиях аудиторной и индивидуально-самостоятельной работы студентов. Характеризуя литературно-искусствоведческое направление работы коллектива кафедры лингвометодики и культуры профессиональной речи, исследовательница настаивает на ведущей роли преподавателя-словесника в развитии творческой одаренности будущих специалистов, который не просто пассивно выполняет консультативно-координирующую функцию во время работы студентов над художественным произведением, а является также генератором идей, литературоведческим и речевым авторитетом, креативной личностью.

Ключевые слова: творческая одаренность, креативность, креативная личность, открытая учебно-воспитательная среда университета, традиционные и инновационные формы обучения, внеаудиторные воспитательные мероприятия.

Klymova K. Ya. Development of the Creative Talent of the Future Specialist in the Open Educational Environment of the University: Practical Aspect.

The article is devoted to the problem of formation of creativity of students in the process of studying the Ukrainian language and literature. The purpose of this article is based on research of Ukrainian and foreign scientists to determine the place and value of literature as an art form in the development of creative giftedness in terms of classroom and individual students' independent work. As the material for study the complex creative projects were initiated by teachers of the Ukrainian language and literature training and the research Institute of pedagogy of the University. The author cites the example of the most effective methods and forms of collaboration with gifted students (a competition of reciters of poetry, public presentation of student essays, literal works dramatisation, literal festival of the online readers). Describing the literary art work of the staff of the Department of linguamethodical and culture of professional speech, the researcher insists on the leading role of a teacher of Russian language and literature in the development of creative giftedness of future specialists, which are not just passively performs consultative and coordinating role while students work on artwork, and is also a generator of ideas, literary and linguistic authority and creative personality. As a conclusion we would like to say that the classroom work with students has the goal to be bright, exciting resulting in creative projects. The openness of the educational environment of the University is to become a centre of science, culture and art in cities, regions, country and beyond.

Key words: creative talent, creativity, creative personality, open educational environment of the University, traditional and innovative forms of learning, extracurricular educational activities.